

אמת

משפט שלום

שפטו בשעריכם

(זכריה ח, ט"ז)

נושא השבוע:
זכויות יוצרים

דבר אבות בתי-הדין הגאון רבי יחזקאל סלומון שליט"א

אב"ד כביה"ד בירושלים ובאשדוד

שאלה:

אברך למד כתיבת סת"ם אצל מלמד כתיבה הידוע בעירו, אשר רבים משחרים לפתחו, ברוב מומחיותו ללמד אומנות הכתיבה. האברך הצליח ועשה פרי, ועתה ברצונו לפתוח ג"כ קורס ללימוד אומנות הכתיבה. בא המלמד הראשון וטוען, הרי אתה למדת אצלי, ואיך תבוא עתה לקפח פרנסתי? האם יש לו זכות לטעון כך, או שכל הרוצה ללמד יבוא ויטול.

תשובה:

יש לחלק את התשובה בנידון זה לשלושה חלקים:

א. באם יש למלמד שיטה מיוחדת להנחלת אומנות הכתיבה, כגון צורת אחיזת הקולמוס וכדו', שהיא פרי המצאתו הייחודית, אשר היא הגורמת להצלחת התלמידים, אזי יש לדון מדין זכויות יוצרים.

ב. באם אין לו שיטה ייחודית, אמנם הוא התנה עם התלמידים מראש, שאסור להם להסיג את גבולו בלימוד תלמידים באיזור מגוריו.

ג. באם אין לו שיטה ייחודית ולא התנה עמהם מראש שלא ילמדו.

באופן א', נכנסים אנו למחלוקת הידועה של הפוסקים בענין "זכויות יוצרים". דהיינו, האם יש לאדם "בעלות", על המצאה או שיטה מיוחדת, שפיתח והמציא בעצמו. נטיית רוב פוסקי זמננו שאכן שייך בזה בעלות, ויכול לאסור על אחרים להשתמש בהם בלי רשותו, ואם השתמשו בלי רשותו חשיב גול ויכול לתבוע מהם ממון.

כמו כן ברוב מדינות העולם התקבל היום החוק שיש בעלות על "פטנט" והמצאה ייחודית, ויכול לאסור על אחרים להשתמש בהם בלי רשותו. ולפי זה נראה פשוט, שהמלמד יכול לאסור על תלמידו, לבל יסיג גבולו, ואינו רשאי ללמד את שיטתו הייחודית ללא רשותו. ובדאי לא באיזור מגוריו שגורם לו להפסד ממש.

באופן ב' וג', שאין למלמד שיטה ייחודית, אלא רק אופן הרצאת הדברים ומסירתו לתלמידיו הם הגורמים להצלחתו, ככה"ג לכאורה אינו יכול לאסור על תלמידו ללמד, אלא שיש לדון באופן ב', שהתנה עמו מראש שלא ילמד, האם חלה ההתחייבות או לא.

והנה הרי כידוע א"א להתחייב בלא קנין, ונפסק להלכה (ברמ"א סי' קע"א), שא"א לעשות קנין על דבר שלילי, דהיינו אדם יכול לעשות קנין לחייב את עצמו בממון וכדו', אבל א"א לחייב את עצמו שלא לחלוק או שלא לעשות פעולה מסוימת. וא"כ לפי זה ההתחייבות שלא ללמד אינה חלה.

המשך בעמוד 3 <

עלון מס' 7

אלול תשע"ה

דבר
בית הדין

מתוך שמחה של מצוה שמחים אנו לשתף את קהל הקוראים הנערץ, המצפה לדבר ה' זו הלכה, ב'נעשה ונשמע' בין כתלי בית הדין ובית ההוראה "משפט שלום" בארץ הקודש.

לא חלפו שבועות רבים מעת פתיחת שערי "בית ההוראה לדיני ממונות", שע"י בית הדין הרבני לממונות "משפט שלום", וב"ה פניות הציבור הולכים ומתרבים מיום ליום ומשבוע לשבוע. השאלות מגיעות מכל קצו הארץ, בטלפון ובמייל, בכל הנושאים הקשורים לחושן משפט ודיני ממונות. השאלות נענות במהירות האפשרית, ע"י דיינים מומחים, ובמקרה הצורך ביעוץ העו"ד המלווה של בית הדין.

כדורנו, הדור הקרוב לגאולה, עדים אנו להתעוררות גדולה בציבור התורני, אשר הפנים את המסך החשוב, ואת הקריאה המרגשת שקרא משה רבנו לכלל ישראל, לאחר קבלת התורה: "מי בעל דברים יגש אליהם..." (שמות כד, יד). ב"ה חלפו הזמנים בהם כל אחד פסק לעצמו בדיני ממונות, כאשר בכל שאלה, התשובה היא: המוציא מחברו עליו הראיה...

ב"ה איתוספי ספסלי בני מדרשא, ורבים הם המשקיעים מזמנם ללימוד חושן-משפט, ואף אלו שלא הגיעו להוראה, מבינים כי דין פרוטה כדין מאה, ואוי לו לאדם המיקל בדיני ממונות, ולוקח ממון חברו שלא במשפט. ולהיפך מידה טובה מרובה, הנוהר בדיני ממונות, זוהי לטובה לו ולבניו אחריו. כידוע מספרים הקדושים כי סגולה רבתי לחינוך הילדים, שנהיה אנהנו וצאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך, להאכילם מממון כשר לכתחילה.

תפקידו של "בית ההוראה לדיני ממונות", הינו, לתת מענה ויעוץ ע"י דיינים מומחים ובעלי ניסיון, לסייע ולהדריך את הפונה, היאך יכלול את צעדיו על פי ההלכה, ולא יגע ח"ו בממון שאינו שלו. כמו כן מיידעים את השואל על זכויותיו ועל חובותיו, כגון בהלכות שכנים, וכך יימנעו דין ודברים, ולא יבואו לידי ריב ומצה.

בית ההוראה פועל בכל ימות השבוע. שאלות ניתן לשלוח בפקס או במייל, בכל שעות היממה, ובעו"ה משתדלים לשלוח תשובה תוך יומיים. בכל יום בשעות הערב, ניתן גם מענה טלפוני, אשר מקבל את השאלות, ומעבירים לדיינים המשיבים המומחים בתחום.

מתוך הוריה על העבר, ובקשה על העתיד, נישא עינינו למרום, ונבקש מאת השי"ת, שלא תצא תקלה מתחת ידינו, ונוכה להגדיל תורה ולהאדירה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב: "ואשיבה שופטך ככראשונה יועצך בכתחילה" ובא לציון גואל בב"א.

בברכת שנה טובה ומתוקה

העורך

משפט ההלכה

הרב מנחם אליעזרוב שליט"א דיין בבית דין ברעננה לציון

בענין "זכויות יוצרים"

שאלה:

מדובר בספר תורני-הלכתי שחובר ע"י אחד מגדולי הדור הקודם באירופה, ולעת עתה כלה מן הדפוס. היורשים התמהמהו מלהדפיסו מסיבות שונות, אלא שבניתיים באדם אחר והדפיס את הספר, בלי קבלת רשות מהיורשים.

היורשים טוענים לירושה ולזכות בעלות על הספר, אך טענת הנתבע היא שאין זכות יוצרים על ספר קדום שכבר נדפס בעבר. לדבריו אין זכות ירושה לדברי תורה, וזכותו של כל אחד להדפיס בלי קבלת רשות מהבנים.

תשובה:

השאלה היסודית בענין זה היא, האם על פי דין תורה יש בעלות גמורה על "המצאת רעיון". כלומר, אדם המחיש דבר חכמה ומדפיסו בספר, או על גבי קלטת או תוכנה במחשב, האם יש לו בעלות גמורה על אותו דבר חכמה כמו בעלות על כל חפץ, או שמא בדבר רוחני לא שייך בעלות גמורה.

בסוגיא זו יש לדון בשלושה עניינים שונים, א. האם ישנה בעלות על זכויות יוצרים לענין ירושה או מתנה לאחר וכדו'. ב. האם הפגיעה בה מווהה איסור (גזל, או אחר) ג. והאם יש חובת פיצוי במקום שהזיק או השתמש.

דבר זה שנוי במחלוקת בין גדולי דורות האחרונים. נדון זה לא נידון במפורש בש"ס ובראשונים, מאחר ושאלה זו התעוררה בעקבות התפתחות הדפוס לפני כמה מאות שנים, ומאז החלו הפוסקים האחרונים לדון בענין. וכבר נכתבו ספרים רבים על כך, ואנו לא באנו אלא להביא עיקרי הדברים הנוגעים לדיונו.

הראשון שדיבר בשאלה זאת הוא רבנו הרמ"א בתשובותיו (סימן י'), הרמ"א בא לסייע לרבו המהר"ם פדאוהו, שהשתתף בהדפסת ספר משנה תורה לרמב"ם, ולאסור קניית מהדורה מתחרה של הספר. היסוד המרכזי שהזכיר הרמ"א הוא דין יורד לאומנותו של חברו (ב"ב כא, ב) "בברי היקא". ולכן אסור להתחרות במו"ל ולהדפיס את אותו הספר שהוא מתפרנס מהפצתו.

היסוד הזה חוזר בהרבה תשובות והסכמות לספרים, יש מהאחרונים שלמדו שהוא מדין "בר מבואה דאוקים ריחיא" (ב"ב כא, ב), "מרחיקין מן הדג כמלוא ריצת הדג" (ב"ב כא, ב), ו"עני המהפך בחררה" (קידושין נט, א). החתם סופר בכמה מתשובותיו (ח"מ סי' מ"א, ע"ט) ביסס את האיסור של זכויות יוצרים על היסודות של יורד לאומנות חברו והסגת גבול.

אמנם לדעת רבים מגדולי האחרונים [ה"ה השואל ומשיב, ההפלאה (בהקדמה לספרו) הבית יצחק (סימן ה) הנצי"ב (עמק דבר ח"א סכ"ד) הצפת פענח ועוד רבים], יש לאדם בעלות ממונית גמורה על כל חידושי ויצירותיו, ולדעתם הוא איסור גזל.

וז"ל שו"ת שואל ומשיב (א, א, מד): "דזה ודאי שספר חדש שמדפיס מחבר וזכה שדבריו מתקבלים על פני תבל, פשיטא שיש לו זכות בזה לעולם. והרי בלא"ה אם מדפיסים או מחדשים איוה מלאכה, אינו רשאי אחר לעשות בלא רשותו. והרי נודע שר' אברם יעקב מהרובשוב שעשה החשבון במאשין (מכונת חישוב), כל ימיו קיבל שכרו מהקיר"ה בווארשא, ולא יתא תורה שלמה שלנו כשיחה בטילה שלהם, וזה דבר שהשכל מכהישו. ומעשים בכל יום שהמדפיס חיבור יש לו ולב"כ זכות, דבשלו אדם רשאי לגזור שלא ידפיסו עולמית בלתי רשותו וכו'.

ובשו"ת אגרות משה (חלק או"ח ד סימן מ) הוסיף וכתב שהעתקה אסורה משום גזל, וז"ל: אבל לעשות טייפ (=קלטת) אחר מטייפ אחד שלא ברשות הוא איסור גזל.

[לפי זה צ"ע אמאי בכל הדורות כתבו בהסכמות על ספרים, שלא ידפיסו בלא רשות, מטעם הסגת גבול, ולא כתבו שהוא גזל גמור. ובפרט שהגבילהו לכמה שנים, ואם הוא שלו ויש בו איסור גזל, לעולם הוא שלו וצ"ע].

לאידך גיסא, מדברי המהרש"ד ע"ם רעק"א החת"ס המהרש"ם ומהר"ם בענט, משמע ומוכח שאין לאדם בעלות ממונית על יצירה רוחנית, והמהרש"ם נקט כן לדיוא (ח"ב סי' ר"ב) בנדון שראובן המציא עסק משיריים של דברים נפסדים, שלפני כן לא היה בהם שום שימוש, ומכרו בזול גדול, והיה לראובן הסכם עם הבית הרושת שימכרו רק לו, ובאו אנשים ונתנו לביהח"ר הנ"ל סכום גדול, ופסקו לחיותם של הראשונים, וכתב שם בסו"ד וז"ל: דאף שאביהם טרח והמציא המסחר ההוא וזכה בו, מ"מ הרי הוא רק איסורא שחל על הבא להשיג גבולו, ואין בו קנין הגוף כי הוא דבר שלא בא לעולם ואין בו ממש" וכו', ולכן לע"ד הדין שאין להוציא מיד שמעון, וגם אין בידיו ע"פ דין תורתנו הקד' למחות בידו וכו'.

ונראה לבאר טעמם, משום דהוי דבר שאין בו ממש, ולא שייך עליו בעלות,

כמבואר בחו"מ [סי' ר"ב] שדבר שאין בו ממש אין בו בעלות, ואין יכול למוכרו כגון מראה וריח. ועוד, דהכא גרע מדבר שאין בו ממש, משום שדבר שאין בו ממש יש בו אפשרות קנין מעצם הדבר, כגון ריח התפוח יש קנין בתפוח ובוה יש לו בעלות על הריח, אלא כשהריח עומד בפני"ע אין לו קנין. כמו כן אויר, כשיש לאדם חצר יש לו את כל האויר שמעליו ע"י הקנין בחצר, אלא כשרוצה למכור את האויר לכד אין אפשרות, כי אין בו ממש, אבל הכא גרע משום שאין להמצאה כלל על מה לחול.

אלא דאף לסוברים דאין בעלות ממונית גמורה, עדיין יש שאסרו מטעמים אחרים, כגון מטעם דינא דמלכותא דינא. הבית יצחק (אות ה) כותב: אמנם מצד דינא דמלכותא אסור ממדינתנו להדפיס וכו', ולפי"ז י"ל ה"ה בזה שכבר נהגו שלא להדפיס מחמת יראת המלכות, חייב להחזיק בדינא דמלכותא.

וכן כתב בשו"ת יביע אומר (ז, חו"מ ט) וז"ל: אודות שאלתו אם יש דין ירושה לבנים אשר אביהם חיבר חיבורים בדברי תורה, שיוכלו לאסור על כל אדם הדפסת החיבורים בלי רשותם, משום השגת גבול, או דילמא כיון דק"י"ל (נדרים לו א) מה אני בחנם אף אתם בחנם, אין לירושם זכות לעכב הדפסת החיבורים ולמנוע הפצתם וכו', ועכ"פ לדינא פשט המנהג לאסור, הן מדינא דמלכותא, והן על פי גזירת והסכמת המחברים, והרבנים המסכימים לחיבור. [אמנם יש להעיר שאם האיסור הוא רק מטעם דינא דמלכותא, יש לראות בכל מקום לגופו מהו הדינא דמלכותא, ואיך הדין בא"י, וכן החוק אינו אוסר אלא להפיצו בדרך מסחרית, אבל העתקה אישית אין איסור].

יש שאסרו מטעם תקנת בני אומנות. היינו שהמדפיסים עצמם הסכימו לכבד את זכויותיהם של המחברים והמו"ל, ולא להפר אותן. והוא מדין המבוא בגמ' (ב"ב ז, ב) "רשאיני בני העיר להתנות על המידות ועל השערים ועל שכר פועלים, ולהסיע על קיצתן (לקנות את העובר על כך)". כך כתב הדברי חיים מצאנו [שו"ת דברי חיים חו"מ ח"ב סי' נ"ו] והוסיף עוד, שמשום כך יש צורך בהסכמה על הספר מחכם, כיון שצריך הסכמה למנהג מאדם גדול [וכן משמע מהרמ"א לעיל].

אמנם הצמח צדק (יו"ד, סי' קצ"ה) בענין המחלוקת המפורסמת של דפוס סאלוויאטא נדד דפוס ווילנא, אינו מסכים לכך, וסובר כי אין הסכמה של המדפיסים להכרה בזכויות היוצרים, שהרי לא נוח להם בזה משום שרוצים להעתיק. והוסיף והעלה טענה יסודית יותר, כי אין די בהסכמה שבשתיקה, כי כדי לתת תוקף למנהג האומנים, צריך הכרה מפורשת של בעלי אותה אומנות, שמקבלים עליהם מנהג זה.

ועוד העיר בעל 'פרשת מרדכי' (חו"מ סי' ח') כי בזמננו אי אפשר להסתמך על מנהג האומנים, כיון שיש הרבה מדפיסים נכרים או ישראלים פורצי גדר, ולכן לכשרים לא נוח במנהג כזה, כיון שרק עליהם תהייה מגבלות. ועוד, שהמדפיסים בימיו התנגדו בפירוש לחרם זה (ויש לדון בזמן הזה).

ויש שאסרו מטעם 'דין נהנה'. בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא - חו"מ סימן כד) קבע שבעל דפוס שהשתמש בסידור האותיות לדפוס שהזמין אחר, חייב לשלם משום נהנה. וז"ל: לכן חייב שמעון לשלם כל שנהנה מסידור האותיות לפי חלקו כל אחד לפי מספר מה שמדפיס. ובוה חלקו הרבה מהאחרונים אם שייך 'נהנה' מדבר רוחני.

דעת גדולי דורנו: האגרות משה פסק שיש ליוצר בעלות ממונית גמורה, וכן דעת הגר"ש אלישיב והגר"ש וואנר. ואף לדעת המקילים (מפי השמועה), ה"ה הגר"י פישר והגר"י בלוי ועוד, נראה דגם הם סברו דודאי אין ראוי הדבר, משום דמאן דסני עלך לא תעביד לחברך.

והנה יש שחילקו בין המצאה וחידיש "בדברי תורה", דאז אין לבעלים בעלות ברורה, כי אם טובת הנאה על כל המסתעף מכך, לבין המצאה ב"דברי חולין" דאז יש לבעלים בעלות ממונית לגמרי, על כל המשתמע מכך.

ובוה יתיישב כמין חומר מה שגדולי ישראל בכל הדורות כתבו בהסכמות לספרים שהוא רק מדין מסיג גבול, כי בדברי תורה אין בעלות ממונית, משא"כ בדברי חולין. וכ"כ הצמח צדק (חו"מ סי' ע) להדיא, והסכימו עמו גדולי האחרונים.

וכשנענין בדרך זו, עולים שני חידושים לדינא:

א. חידושי תורה דומים לתרומות ומעשרות, כשם שהתרומה אינה שייכת לבעל השדה, כמבואר ברמב"ם הלכות עבודה זרה פ"ד הי"ד: "התרומות שבתוכה כו' אם עדיין הן ביד ישראל, ינתנו לכהן של מדינה אחרת מפני שהן נכסי שמים", משום שהוא מחויב לתת לכהן והוא ממון השבט, כך החידושי תורה אינם שייכים למי שחדשם והמציאם, כיון שהם נתונים לכלל ישראל, והוא מחויב להפיצם להם,

משפט ומנהג

זיופים והעתקות בעולם המסחר

עו"ד יורם הכהן, יועץ משפטי מלווה לבתי הדין למזונות "משפט שלום"

100,000 ₪.

עתה נביא כמה סעיפי חוק הקבועים בחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007. בסעיף 4 לחוק נקבע כי היצירות שיהיו חלים עליהם דיני זכויות יוצרים הם יצירות ספרותיות, אומנותיות, מוסיקליות וכו'. בסעיף 11 לחוק נקבע הגדרת המשפטיות של זכויות יוצרים. זכות יוצרים היא הזכות הבלעדית לעשות ביצירה או בחלק מהותי ממנה פעולה אחת או יותר, כגון: העתקת היצירה, פרסומה, הצגתה בפומבי ועוד כמפורט שם בסעיף. בסעיף 56 לחוק נקבע כי ניתן לקבל פיצויים על הפרת זכויות יוצרים עד סכום של 100,000 ₪ גם ללא הוכחת נזק, אך כמובן שבמידה והיה נזק יהיו הפיצויים בהתאם.

נושא נוסף שיש לדבר עליו הוא: חוק הפטנטים התשכ"ז-1967.

בסעיף 2 לחוק נקבע כי בעל פטנט זכאי שיירשם על שמו פטנט אם המציאה המצאה בהתאם לכל התנאים הנצרכים לכך, כפי שנקבע בחוק זה. בסעיף 3 לחוק נקבע כי המצאה אשר ניתן לקבל עליה כשירות של פטנט היא זו השייכת בין במוצרים ובין בתהליך בכל תחום טכנולוגי. בנוסף לכך המצאה צריכה להיות חדשה ומועילה, ניתנת לשימוש תעשייתי ויש בה "התקדמות המצאתית" (כמבואר להלן). בסעיף 4 לחוק נקבע כי המצאה לא תיחשב לחדשה אם נתפרסמה קודם לכן, בין אם נתפרסמה בארץ ובין בחו"ל.

בסעיף 5 לחוק נקבע כי "התקדמות המצאתית" היא התקדמות שאינה נראית כענין ה"מובן מאליו" לבעל מקצוע ממוצע, על סמך הידיעות שכבר נתפרסמו בעבר. בסעיף 9 לחוק נקבע, כי אם שני אנשים המציאו פטנט ושניהם מגיישים בקשה לרשום את הפטנט, הקודם להגיש את הבקשה הוא זה שיהיה הפטנט רשום על שמו. בסעיף 49 לחוק נקבע כי בעל הפטנט זכאי למנוע מכל אדם אחר לנצל את הפטנט, כאשר מנצל הפטנט עשה כן שלא ברשותו או שלא כדין. ניצול פטנט שלא ברשות בעליו או שלא כדין מהווה "הפרת פטנט" אשר על כך זכאי בעל הפטנט לתובעו בביהמ"ש. בסעיף 52 לחוק נקבע כי תקופת רישום הפטנט היא עשרים שנה, אך דווקא אם בעל הפטנט שילם את האגרה הקבועה לכך ("אגרת חידוש") – כך נקבע בסעיף 56 לחוק. במידה והייתה "הפרת הפטנט" זכאי בעל הפטנט לתבוע את מנצל את הפטנט ולבקש הן סעד של "צו מניעה" המונע את המנצל להמשיך ולהשתמש בפטנט, והן סעד של פיצויים – כך נקבע בסעיף 183 לחוק.

כותבי המאמר: עו"ד יורם הכהן ויונתן יעקב דרגצקי.

במאמר זה נעמוד בקצרה על כמה סוגי זיופים השכיחים במסחר. זיופים והעתקות של מוניטין, של זכויות יוצרים, ושל פטנטים, ונביא בקצרה כמה סעיפים מן החוקים הרלוונטיים בנושא: (1) חוק עוולות מסחריות תשנ"ט-1999. (2) חוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007 ו- (3) חוק הפטנטים תשכ"ז-1967.

בחוק עוולות מסחריות תשנ"ט-1999 נקבע כי פעולות מסוימות הן בגדר עוולה מסחרית. בסעיף 1 לחוק נקבע איסור "גניבת עין" - משמעותו כי על כל עסק ו/או על כל עוסק שהוא חל איסור להטעות ולגרום למאן שהוא לחשוב כי הנכס ו/או השירות הניתנים על ידו הם נכס ו/או שירות הניתנים על ידי עסק אחר ו/או הקשורים לעסק אחר לדוגמא- חברה המוכרת מוצרים חל עליה איסור להטעות בדבר מקורו של המוצר וכן אסור לה להציג את עצמה כסניף של החברה האחרת במידה והדבר איננו נכון. העיקרון בזה הוא, כי כאשר חברה רוכשת לעצמה מוניטין, אינו ראוי כי חברה אחרת תנצל זאת לטובתה.

בפס"ד 1248\15 של ביהמ"ש העליון נקבע: כאשר חברה כלשהי רוצה לתבוע חברה אחרת בטענה כי הפרה עוולה נזיקית של "גניבת עין", עליה להוכיח את התקיימותם של שני תנאים: מוניטין וחשש להטעיה. ראשית היא צריכה להוכיח שיש חשש להטעיה מצד החברה האחרת בהצגתה כלפי לקוחותיה הפוטנציאליים, ובנוסף לכך צריכה, החברה התובעת, לטעון שיש בזה שימוש במוניטין שלה. בסעיף 1 לחוק, אותו ביארנו עתה, נמצינו למדים כי ישנם מצבים של זיופים והעתקות גם של מוניטין, ולא רק זיופים והעתקות של גוף המוצרים.

בסעיף 5 לחוק הנ"ל נקבע כי יש איסור להעתיק סוד מסחרי. ישנם ארבע תנאים מצטברים, שרק בהתקיימות כולם, המידע העסקי יהיה בגדר של "סוד מסחרי": (1) מידע שאיננו נחלת הרבים; (2) לא ניתן לגילוי בנקל ע"י אחרים; (3) מידע זה מקנה יתרון לבעליו; (4) המידע נשמר ע"י בעליו באמצעים סבירים.

בסעיף 6 לחוק נקבעו כמה עניינים שהם בגדר של "גזל סוד מסחרי". סעיף 6(ב)(1) לחוק נקבע כי גזל של סוד מסחרי הוא לקיחת סוד מקצועי או שימוש בו ללא הסכמת בעליו באמצעים פסולים. סעיף 6(ב)(2) מדבר על איסור שימוש בסוד מסחרי כאשר השימוש נעשה ללא הסכמת הבעלים ובניגוד לחיוב חוזי ו/או לחובת אמון שיש בין מקבל הסוד לבעליו. בסעיף 13 לחוק נקבע כי בסמכותו של ביהמ"ש לחייב את עושה העוולה (אחת מן העוולות המצויות בחוק וכנ"ל) בפיצויים ללא הוכחת נזק בסכום עד סך של

< המשך דבר אבות בתי הדין

וא"כ אף לדעות שאין בעלות על "יצירה", מ"מ הרי זה חלק ממעות המיקח, וכמו שבמשיכת המיקח מתחייבים לשלם את המחיר, כמו כן מתחייבים שלא לעשות שום שימוש שגורם הפסד למחבר ולמוכר.

ולפי זה גם בנידון דידן, אם התנה עם התלמידים מראש שלא ילמדו בעירו, הרי זה חלק מקציצת השכר, וא"כ התנאי חל ואסור לתלמיד ללמד כתיבת סת"ם בעירו באופן שמפסיד את פרנסתו.

אמנם אם לא התנה מראש, לכאורה לא יוכל להתנות זאת באמצע הקורס, כי שכירות פועלים חלה בתחילת העבודה, וא"כ להוסיף תנאים באמצע בלי קנין, והרי לזה לא יועיל קנין כנ"ל. ויל"ע בזה.

ולאור דברי החתם סופר, נראה, שיש למצוא פתרון למחלוקת הידועה בין פוסקי זמננו, האם שייך לאסור שלא להעתיק מדיסקים וכדו', ונראה דאם מתנה בפירוש בשעת המכירה שאינו מרשה להעתיק, א"כ זה נכלל בשכר המיקח, וא"כ אף לדעות שאין בעלות על "יצירה", מ"מ הרי זה חלק ממעות המיקח, וכמו שבמשיכת המיקח מתחייבים לשלם את המחיר, כמו כן מתחייבים שלא לעשות שום שימוש שגורם הפסד למחבר ולמוכר.

אמנם עם כל זאת מצינו חידוש נפלא בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ט'), באחד שלימד לתלמידים אומנות השחיטה, והתנה עמם שלא לשחוט בעירו. ודן האם חל התנאי. ומחדש החתם סופר, שאף אם לא יחול בתורת התחייבות, עדיין יחול מדין שכר פעולה. כי חלק מקציצת שכר הלימוד הוא, שלא ישחט לאחר מכן בעירו. א"כ אם יפר את התנאי, הרי הוא עובר על לא תעשוק שכר עני ואביון וגו', כי השכר בנוי משני חלקים, סכום כסף והתחייבות שלא לשחוט באזור. וקציצת שכר חלה אפילו בלא קנין, כמבואר בהלכות שכירות פועלים.

ולפי זה גם בנידון דידן, אם התנה עם התלמידים מראש שלא ילמדו בעירו, הרי זה חלק מקציצת השכר, וא"כ התנאי חל ואסור לתלמיד ללמד כתיבת סת"ם בעירו באופן שמפסיד את פרנסתו.

אמנם אם לא התנה מראש, לכאורה לא יוכל להתנות זאת באמצע הקורס, כי שכירות פועלים חלה בתחילת העבודה, וא"כ להוסיף תנאים באמצע בלי קנין, והרי לזה לא יועיל קנין כנ"ל. ויל"ע בזה.

ולאור דברי החתם סופר, נראה, שיש למצוא פתרון למחלוקת הידועה בין פוסקי זמננו, האם שייך לאסור שלא להעתיק מדיסקים וכדו', ונראה דאם מתנה בפירוש בשעת המכירה שאינו מרשה להעתיק, א"כ זה נכלל בשכר המיקח,

תשובת המשפט

שאלות ותשובות בעניני מיקה טעות

משלחן בית ההזרה

שע"י ביה"ד משפט שלום

שאלה:

אדם כתב במשך שנים שיעורי תורה מאחד מראשי הישיבות בצללה"ה, והחומר נמצא במחשבו האישי. כעת לאחר פטירת ראש הישיבה זצ"ל, בנו יורשיו מעוניינים להדפיס את השיעורים, ע"פ צוואתו של ראש הישיבה זצ"ל, אך התלמיד אינו מסכים למסור להם את החומר, וטוען כי הזכויות שייכים לו. כעת השיגו היורשים העתק מכתביו, האם מותר להם להדפיס את השיעורים?

תשובה:

נחלקו גדולי הפוסקים האם יש בעלות על 'יצירה', והיינו האם יש בעלות ממונית על המצאה רוחנית, ובפשוט זהו ג"כ יסוד השאלה דידן, כי היורשים אינם מחזיקים בידם ממון של התלמיד, אלא 'יצירה' שעבד עליה התלמיד, ויהיה תלוי במחלוקת הפוסקים.

והנה לגבי המצאה פרטית, וכן חידושי תורה שחידש המחבר עצמו, נחלקו הפוסקים בהגדרת זכותו של הממציא או המחבר חידושי תורה, יש הסוברים שחשיב כבעלים, אמנם יש הסוברים שאין כאן מושג של בעלות, ואין איסורו אלא משום השגת גבול.

ועל כן אף שקשה לחייב את הגונב יצירה, מאידך קשה גם להתיר לעשות זאת לכתחילה, וכמו שהתבטאו כמה מפוסקי זמננו, כי אף אם אין מקור מפורש בהלכה לדבר זה, מכל מקום אין זאת מידה יהודית, ומאי דעלך סאני לחברך לא תעביד.

ויש שהסמיכו לדבר את דברי הרמב"ם (ממרים פ"ב ה"ב): 'בית דין שגזרו

גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל וכו' מנין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו וכו' ומנהג בתי הדין לאסור זאת, ונחלקו פוסקי זמננו אם מה שמתיר החוק בענין זכויות יוצרים מותר עפ"י הלכה, ודעת הגר"ש אלישיב היא, כי אף כשהחוק מתיר אסור עפ"י הלכה.

אבל בנידון דידן לכאורה אפשר לומר שעד כמה שיש בעלות וקנין רוחני ביצירה, בעל היצירה הוא אינו ה'כותב', אלא הבעלים הוא מחבר היצירה, והיינו הראש ישיבה זצ"ל. ובפרט אם הראש ישיבה מינה אותו לכתוב, הוי כפועל של ראש הישיבה/תלמידו, וזכויות היוצרים שייכים למשלח, והוא רוצה שיוציאו את הד"ת.

ועדיין יל"ע שכיון שהוא כבר נלב"ע, האם יש בכוחו הקנייני לצוואות על זה בצוואה, וכן יש לברר אם יש דין ירושה בזה, דהא אין ירושה בטובת הנאה. וכן האם מחוייבים לשמוע לדבריו מדין מצוה לקיים דברי המת. והאם מדין כבוד רבו-מכבדו בחייו מכבדו במוותו חייבים לקיים בקשתו.

אבל כיון שמדובר בדברי תורה יש צד להקל עפ"י המרדכי שהביא מדרש משלי עה"פ 'אל יבוזו לגנב' והובא דבריו בש"ך (סי' רצב) וביאר שמותר לתלמיד חכם ללמוד חידושי חברו, אף כשהבעלים מתנגדים. ואף שיש שסייגו הדברים שרק לעצמו יכול ללמוד ורק באופן שאין לו ספרים אחרים (עי' שו"ת מנחת יצחק ועוד), מ"מ בנד"ד שזה הד"ת שנשארו ממנו, לכאורה יש ג"כ דין אל יבוזו לגנב, בכדי שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ומליצות זכות על המחבר.

ובפתחי תשובה הביא משו"ת נודע ביהודה (מהדורה תניינא חו"מ סי' כד) על נידון כה"ג שצריך לשלם מה שנהנה, אם חסרו מעט, ובנד"ד כיון שלכאורה שוב לא יוכל אותו ה'כותב' להשתמש עם המאגר, ועכ"פ נחסר מעט, יש לשלם לו כל מה שנהנים מעבודתו, ממה שריבו והקליד את החומר.

< המשך מעמוד 2

א"כ לא היו דבר שלו אלא של כלל ישראל.

ב. מאידך, כשם שלישאל בעל השדה יש 'טובת הנאה' בתרומה, שיכול לתת את התרומה לאיזה כהן שירצה, וכן רשאי לקבל סלע מישאל אחר כדי שיתנהג לבן בתו כהן, כמבואר בבכורות [כו, א], כך המחבר חידושי תורה, יש לו טובת הנאה בחידושו, ויש לו זכות להרוויח מהדפסתם או לתתם לאחר להדפיסם, והרווחים נתונים לו.

אמנם לדעת השואל ומשיב לעיל, אף בדברי תורה יש בעלות לעולם, אלא דעת הבית יצחק לחלק, שרק במהדורה ראשונה יש לו בעלות, שלא יהיה לו הפסד, משא"כ אח"כ יכולים להדפיסו אחרים.

ולפי דרך זו שיש ליורשים רק טובת הנאה, כמו שהיה למוריש, יש שכתבו, שכמו

בתרומה העיקר הוא ממון השבט ומחויב לתתו לכהן, ואילו הטובת הנאה היא רק דבר טפל, ופשוט שטובת הנאה אינה יכולה לפגוע בעצם הנתנה, כך גם בחידושי תורה, העיקר הוא המצוה להפיצם בישראל, ואילו הטובת הנאה של המחבר להרוויח מהדפסתם, היא רק דבר טפל, ולכן אם לא חפצים היורשים להוציאו, מותר לאחר להוציאו, כיון דדומה למי שלא רוצה לתת לכהן את תרומתו שמוציאים ממנו.

אמנם יש להדגיש כי כל זה דוקא בחידושי תורה, מאחר שהתורה העניקה אותם לכלל ישראל, והוא מחויב להפיצם להם, לכן לא הוי בבעלותו, אבל המצאה של שאר חכמות של חולין, שאין על הממציא חובה שכזו, יש לו בעלות גמורה על המצאתו (ולא רק 'טובת הנאה'), למרות היותה דבר רוחני ויש איסור להעתיק ללא רשותו.

בתי הדין הרבניים לממונות – משפט שלום

בארץ ישראל

שע"י המרכז לבוררות וגישור על פי ההלכה

לפתחת תיקים והזמנת תורים:

מוכירות ביה"ד משפט שלום בארץ ישראל:

טל': 0774663665

פקס: 153774663665

דוא"ל: 0774663@gmail.com

מענה טלפוני: ימים א' עד ה' בין השעות 17:00 - 20:00

בית הדין לערעורים משפט שלום בארץ ישראל
בראשותם של:

הגאון רבי ברוך שרגא שליט"א דאב"ד רבנות ירושלים ורב הנגב והצפון ירושלים	הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א ראש ישיבת חיי משה ראב"ד ב"ד"ץ אהבת שלום ירושלים
---	---

אשדוד חיסדא | 4 דוד ילון 2

הרב מאיר שמואלביץ - אב"ד
הרב צבי פלדהיים
הרב דוד מלכה

הרב יהואקל סלומון - אב"ד
הרב דוד מלכה
הרב שלמה שוירץ

ראשון לציון הררור 7

הרב יצחק פישר - אב"ד
הרב שלמה שרגא
הרב מנחם אליעזרוב

ירושלים אבן האול 20

הרכב מיוחד לעניני חושן-משפט ואבן-העזר:
הרב יעקב אליעזרוב - אב"ד
הרב חיים יהודה רבינוביץ - אב"ד
הרב שלמה שטיין

הרב שאול יהודה הנדלס - אב"ד
הרב יוסף דב רוטשטיין
הרב שלמה שטיין

הרב יהואקל סלומון - אב"ד
הרב שלמה שוירץ
הרב יעקב מאיר רוטנברג

תל אביב רחוב אורי (לסר) 1

ביה"ד לממונות משפט שלום שע"י המועצה הרתית לתל אביב-יפו

להזמנת תורים:

ימים א-ה בין השעות 8:00 - 16:00
טל': 036938963 פקס: 036964083

בית הדין 'משפט שלום' בנשיאות

הגאון הגדול רבי נפתלי נוסבוים שליט"א
והגאון הגדול רבי ברוך שרגא שליט"א

המעוניין לקבלת העלון במייל ניתן לשלוח בקשה ל: 0774663@gmail.com